

**ZALĀ
,
IEPIRKUMA
IESPĒJAS
LATVIJĀ UN
IGAUNIJĀ**

Semināra materiālu apkopojums

Rīga, 2004. gada 1. jūlijs

Saturs

Ievads	3
Zaļais iepirkums Latvijā	5
Zaļais iepirkums Eiropas Integrētās produktu politikas kontekstā	6
Zaļais iepirkums Pori pilsētā Somijā	10
Zaļā valsts iepirkuma pieredze Dānijā	12
Zaļā iepirkuma iespējas Latvijā	15
Nobeigums	23
Izmantotā literatūra un papildus informācija	24

Levads

Fanija Blūma, Zaļā brīvība

Šajā brošūrā ir apkopoti materiāli no semināra «Zaļā valsts iepirkuma iespējas Latvijā un Igaunijā», ko 2004. gada jūlijā vides aizsardzības organizācijas «Zaļā brīvība» un Igaunijas Zaļā kustība organizēja Latvijas un Igaunijas valsts sektora darbiniekiem.

Semināra mērķis bija popularizēt zaļo iepirkuma iespējas valsts un pašvaldību iestādēs.

Valstij kā vienai no lielākajiem patērētājiem ir jārada sabiedrībai pozitīvs piemērs un jārada iespējas videi draudzīgu preču (pakalpojumi, transports, biroja mēbeles, tehniskais aprīkojums, papīrs, mazgāšanas līdzekļi u. tml.) iegādei valsts un pašvaldību iestāžu vajadzībām. Atšķirībā no Latvijas un Igaunijas, daudzas ES valstis īsteno zaļo iepirkumu jau kopš deviņdesmito gadu sākuma, papildinot savu iepirkuma politiku un likumdošanu ar vides kritērijiem, kas praksē nozīmē energoefektīvu, no otrreizējām izejvielām ražotu, ekomarķētu un darbinieku veselībai nekaitīgu preču iepirkumu.

Angļu valodā ir pieejams plašs vispārējas informācijas par zaļo iepirkuma nepieciešamību klāsts, kā arī konkrētas valsts izstrādātas iepirkuma procedūras un datu bāzes ar dažādu preču grupu vides kritērijiem. Tomēr ceram, ka šie latviski publicētie valsts, pašvaldību un nevalstisko organizāciju materiāli un brošūras nobeigumā atspoguļotie semināra darba grupu secinājumi daudziem valsts iestāžu darbiniekiem sniegs iespēju pirmo reizi iepazīties ar tradicionālā patēriņa izraisītajām vides un darba vides problēmām, situāciju Latvijā un plašām iespējām to mainīt.

Zaļais iepirkums Latvijā

Rudīte Vesere, Latvijas Republikas Vides ministrija

Preču un pakalpojumu iepirkumu valsts un pašvaldību vajadzībām Latvijā regulē likums «Par iepirkumu valsts un pašvaldību vajadzībām», kas šobrīd atbilst ES direktīvu prasībām šajā jomā. Likums nosaka galvenos iepirkuma principus. Viens no šiem principiem nosaka: līguma slēdzējs nedrīkst izvirzīt nekādas prasības, kas piešķirtu atsevišķiem pretendentiem labākus apstākļus vai jebkādā citā veidā ietekmētu iepirkuma piešķiršanu. Tas nozīmē, ka likums atbilst galvenajam tirgus ekonomikas principam. Tomēr šis princips var būt viens no galvenajiem šķēršļiem zaļā iepirkuma procesā, jo vides prasības konkursā var tikt uzskatītas par ierobežojošu faktoru.

Patiesībā likums rada iespējas ietvert vides kritērijus konkursa nolikumos (kā arī darbu uzdevumos vai tehniskajā specifikācijā).

Likums nosaka trīs principus uzvarētāja piedāvājuma izvēlē:

- ekonomiski izdevīgākais piedāvājums – dažādu kritēriju izskatīšana pretendentu atlases gaitā, piemēram, piedāvājuma kvalitāte, kandidāta pieredze, vienas produkta vienības izmaksas, cena (piedāvātās cenas ipatsvars nedrīkst būt mazāks par 40% no kopējā piedāvājuma vērtības);
- zemākā cena;
- visatbilstošākais piedāvājums.

Prakse rāda, ka lētākā piedāvājuma izvēle nav galvenais princips. Lielākoties pasūtītājs konkursa nolikumā iekļauj dažādus kvalitātes kritērijus, kas apmierinātu pasūtītāja vajadzības un prasības. Parasti šie kritēriji nav saistīti ar vides aizsardzības prasībām, lai gan vides prasību iekļaušana konkursu nolikumos ir iespējama.

Konkursa nolikums var ietvert kvalitātes standartus, kurus apstiprinājušas valsts institūcijas, piemēram, ISO standartus apsaimniekošanas kvalitātei. Šai gadījumā konkursa nolikumā jānorāda katra kritērija ipatsvars. Tajā pašā laikā nav pieļaujams pieprasīt ISO sertifikātu, tādējādi izslēdzot iespēju kādam kandidātam piedalīties konkursā.

Konkursa nolikums nedrīkst ietvert prasību pēc precēm ar ekomarkējumu, piemēram, «Ziemeļu gulbi» vai «Eiropas puķi», jo šāda prasība var tikt kvalificēta kā konkursa izkropļošana. Taču šis ierobežojums nevar liegt iespēju izvēlēties videi draudzīgas preces. Lai to panāktu, konkursa nolikumā jāiekļauj ekomarkējumu kritēriji, piemēram, prasība pēc mazgāšanas līdzekļiem, kas nesatur fosforu utt. Šajā gadījumā netiek diskriminēti citi kandidāti, kuri var izpildīt vides kritērijus arī bez atbilstoša ekomarkējuma iegūšanas. Lielākoties šāda pieeja var veicināt arī ekonomiski izdevīgākā piedāvājuma principa pielietošanu. No otras puses, izvēloties augstākas kvalitātes nedaudz dārgāku produktu, pasūtītājs novērš nepieciešamību jau tuvākajā laikā nomainīt lietoto produktu pret jaunu.

Ja konkursa nolikums ietver kvalitātes prasības, kas iekļauj arī vides prasības, pasūtītājs var izvēlēties augstākas kvalitātes preces, ja piedāvājumiem ir vienādas cenas.

Zaļā iepirkuma ieviešanas efektīvs mehānisms var būt īpaši valsts institūciju rīkojumi izmantot videi draudzīgus produktus. Tomēr nav informācijas par šādiem gadījumiem Latvijā.

Līdzīgi kā ES, arī Latvijas likums dod tiesības pasūtītājam izvirzīt kvalitātes kritērijus, sociālos un vides kritērijus, kuri var tikt iestrādāti konkursa nolikumā. Šie kritēriji nedrīkst būt diskriminējoši, tiem jābūt

mērāmiem un objektīviem. Tomēr šādu kritēriju lietošana Latvijā līdz šim ir bijusi ļoti ierobežota. Tikai nedaudzas pašvaldības un valsts iestādes izmantojušas atsevišķus vides kritērijus savā iepirkumu procedūrā. Piemēram, Vides ministrija publikācijas iespēj uz pārstrādāta papīra, dažas pašvaldības iepērk enerģiju taupošās spuldzītes. Diemžēl šādi gadījumi ir epizodiski un ne vienmēr ir motivēti ar pārlicību par vides aizsardzību.

2002. gadā valsts patēriņš Latvijā bija 18% no IKP un pašvaldību patēriņš bija 277,7 miljoni latu. Pārvēršot to par videi draudzīgu patēriņu, tiktu būtiski ietekmēts videi draudzīgu preču tirgus.

Galvenie šķēršļi zaļajam iepirkumam Latvijā, līdzīgi kā citās Baltijas valstīs, ir šādi:

Informācijas un motivācijas trūkums – trūkst informācijas un zināšanas par videi draudzīgiem produktiem un iespējām ietvert vides kritērijus konkursu procedūrās;

Ekonomiskie šķēršļi – diezgan bieži videi draudzīgie produkti ir dārgāki un Latvijā netiek plaši lietoti un uzsvērta precēs aprites cikla novērtēšanas metode;

Juridiskie šķēršļi – zaļais iepirkums likumdošanā nav apskatīts un trūkst vadliniju zaļā iepirkuma pielietošanai;

Organizatoriskie un politiskie šķēršļi – trūkst politiskās un organizatoriskās gribas popularizēt videi draudzīgu preču patēriņu;

Tehniskie šķēršļi – jauni videi draudzīgi produkti var būt nesalāgojami ar citām (vecām) iekārtām; var gadīties, ka zaļie produkti ir reti vai vispār nav pieejami.

Nākotnē būs iespējams izmantot ražotāja atbildības principu. Šo principu varētu iekļaut konkursa nolikumā. Piemēram, līgums ar konkursa uzvarētāju varētu ietvert prasību piegādātājam savākt veco nolietoto aprīkojumu, datorus, transportlīdzekļus utt.

Ilgspējīga attīstība apvieno ekonomisko izaugsmi, sociālo progresu un cieņu pret vidi.

Zaļais iepirkums Eiropas Integrētās produktu politikas kontekstā

Inga Belmane, Latvijas Piesārņojuma profilakses centrs

Ievads

Publiskie (valsts un pašvaldību) iepirkumi ir viena no videi svarīgākajām jomām, par kuru valstij ir tiešā atbildība. Zaļo kritēriju izvirzīšanai ir milzīgs, kaut arī līdz galam neapzināts, vides stāvokļa uzlabošanas potenciāls. Piemēram, 2001. gadā Eiropas Kopiena publiskiem iepirkumiem iztērēja vairāk kā 1000 miljardu eiro, kas sastāda 14% no iekšzemes kopprodukta (IKP). Vairāk kā 2,8 miljoni eiro tika iztērēti datoru un monitoru iegādei.¹ Latvijā publiskiem (valsts un pašvaldību) iepirkumiem ir iztērēti 18% no iekšzemes kopprodukta.²

¹ EC, Directorate General Internal Market, 2001

² Zaļā Brīvība. Zaļā iepirkuma iespējas Latvijā. ZB, 2003. (*The Opportunities for Green Procurement in Latvia. 2003*).

Zaļajiem publiskajiem iepirkumiem ir šāda pozitīva nozīme:

- sabiedrisko institūciju ietekmes uz vidi samazināšana, pareizi pārvaldot to iestāžu administrācijas, sabiedrisko īpašumu un sabiedriskos labiekārtojumus videi draudzīgā veidā;
- valsts institūcijas, būdamas publiskās dzīves centrs, var kalpot par videi draudzīgas attieksmes modeli citām sociāli ekonomiskām grupām, piemēram, iedzīvotājiem, privātām organizācijām, kompānijām u.c.;
- valdības var lielā mērā stimulēt zaļo produktu pieprasījumu, jo daudzās tirgus jomās tās ir vienas no lielākiem pircējiem.

Iepirkumu process ļoti svarīgs ir arī dažādās korporatīvās struktūrās (piemēram, pirkšana un pārdošana no biznesa biznesam). Plašāk korporatīvās uzvedības aspekti analizēti nodaļā par piegāžu tīklu pārvaldību un šajā nodaļā tie netiks aplūkoti.

Definīcija

Zaļie iepirkumi (reizēm tos sauc arī par *vides iepirkumiem*, *publiskām zaļajām piegādēm*) var tikt definēti kā «sistemātiska vides apsvērumu iekļaušana iepirkumu procedūrās».

Zaļo publisko iepirkumu praktiskā pieredze

Dažās attīstītajās valstīs, kuras vienmēr ir uzskatītas par līderēm vides aizsardzības jomā (Dānija, Zviedrija, Austrija), valsts iestāžu atbildīgie darbinieki zaļos iepirkumus ir veikuši jau vairāk kā 20 gadu.³ Tomēr, par spīti šādas rīcības potenciālajām iespējām, praksē tā vēl nav pietiekami plaši izplatīta. Trūkst vienotas Eiropas stratēģijas, un to pašu var teikt arī par skaidriem datiem, kam vajadzētu apliecināt zaļo iepirkumu lielo potenciālu vides aizsardzībā.⁴

Organizatoriskās struktūras

Ir vairāki valstisko struktūru līmeņi. Tie ir starpvalstu un nacionālie līmeņi, valstu valdības, reģionālās un pašvaldības pārvaldes struktūras. Katrā no šiem līmeņiem eksistē sarežģītas apakšstruktūras ar saviem piegāžu organizētājiem, kas katrā valstī un pat katrā pašvaldībā var būt atšķirīgas.⁵

Zaļie iepirkumi prasa savienot divas atšķirīgas pasaules: tirgošanos un vidi. Nevar gaidīt, ka iepirkumu aģenti būs vides eksperti. Parasti par vides jautājumiem ir atbildīgi citi departamenti un ierēdņi. Zaļie iepirkumi prasa to, lai dažādi departamenti, konkrēti tie, kas atbild par vidi un iepirkumiem, apmainītos viedokļiem un sadarbotos iepirkumu jautājumos. Tādēļ zaļo iepirkumu organizēšanai publiskās iestādēs ir nepieciešami tādi iedarbīgi rīki kā specifiski vides kritēriji, vadlinijas, apmācības u.c.⁶

Zaļos iepirkumus kavējošie faktori

Viena no lielākajām grūtībām, ar ko sastopas pircējs, ir nepieciešamās informācijas nepietiekamība par produktu un pakalpojumu vides īpašībām. Tieši informācijas trūkumu bieži uzskata par galveno šķērslī, lai pieņemtu lēmumu par zaļo iepirkumu. Bez pamatīgas datu bāzes iepirkumu veicējs nav spējīgs pamatotī izlemēt, kā rīkoties, tāpēc zaļo iepirkumu aktivitātes iegūst tikai simbolisku vērtību.

³ ICLEI. The World Buys Green. International Survey on National Green Procurement Practices. ICLEI, 2001.

⁴ ICLEI. The World Buys Green. International Survey on National Green Procurement Practices. ICLEI, 2001.

⁵ ICLEI. The World Buys Green. International Survey on National Green Procurement Practices. ICLEI, 2001.

⁶ ICLEI. The World Buys Green. International Survey on National Green Procurement Practices. ICLEI, 2001.

Cits kavēklis, kuru bieži piemin arī integrētās produktu politikas (IPP) sakarā, ir likumdošanas noteiktie apstākļi, kas parasti neliekas labvēlīgi zaļajiem iepirkumiem, jo dod priekšroku nediskriminējošiem brīvā tirgus un atklātības principiem. Kamēr neradīsies reāla izpratne par alternatīvas stratēģijas lietderību, neliekas, ka tiks saskatīta nepieciešamība mainīt likumdošanas noteiktos apstākļus. Piemēram, IPP sakarā ES Komisijas Zaļajā grāmatā ir teikts, ka likumdošana netiks mainīta un publiskos iepirkumus jāveic reāli eksistējošajos apstākļos. Bailes nonākt konfliktā ar augstākstāvošām iestādēm vai no strīda ar neveiksmīgu konkursantu sabiedriskā iepirkumu konkursā ir viens no lielākiem zaļo iepirkumu šķēršļiem.

Tirgus apstākļos, kur videi draudzīgāku produktu un pakalpojumu tirdzniecība vēl nav pietiekami attīstījusies (piemēram, tādās jaunajās dalībvalstīs kā Baltijas valstīs u. tml.), traucē arī ekonomiskās barjeras. Zemais pieprasījums saglabā augstas cenas, bet tas nesakrīt ar publisko iepirkumu nosacījumiem, kas liek tos veikt pēc zemākās cenas principa.⁷

Zaļo iepirkumu palīgīdzekļi un programmas

Dažas valstis un tādās starptautiskas organizācijas kā ICLEI (*The International Council for Local Environmental Initiatives*), OECD un citas ir izveidojušas zaļo iepirkumu programmas.

Palīgīdzekļi parasti ir šādi:

- rokasgrāmatas, kas var saturēt:
 - specifiskācījas,
 - praktiskus padomus,
 - pieredzi;
- datu bāze par:
 - zaļajiem produktiem,
 - ekomarķējumu veidiem,
 - vides aspektiem.

Starptautiskais līmenis

ICLEI ir centrālā organizācija, kas vēlas ieviest dzīvē zaļos iepirkumus. ICLEI ir Eiropas Zaļo iepirkumu tīkla līdzveidotāja, kas «EcoProcura» ietvaros veicina informācijas apmaiņu par ietekmes uz vidi novērtēšanas un zaļo produktu lietošanas praktisko pieredzi.⁸

BIG-Net (Lielais tīkls) ir forums ilgtspējīgu iepirkumu tehnoloģiskās kompetences un praktiskās pieredzes izplatīšanai, un tas ir radīts visiem profesionāļiem, kas Eiropā strādā pašvaldībās vai sadarbojas ar pašvaldībām.⁹

Nacionālo valdību līmenī OECD ir izveidojis neformālu saziņas tīklu «Green Goods» («Zaļās preces») videi draudzīgo produktu politikā iesaistītajām oficiālajām personām.¹⁰

⁷ Zaļā Brīvība. Zaļā iepirkuma iespējas latvijā. ZB, 2003. (*The Opportunities for Green Procurement in Latvia*. 2003).

⁸ Leire, C. Green Public Procurement - from policy to practice. Seminar materials on "Integrated Product Policy" Rīga, 29th of March 2004.

⁹ Leire, C. Green Public Procurement - from policy to practice. Seminar materials on "Integrated Product Policy" Rīga, 29th of March 2004.

¹⁰ Leire, C. Green Public Procurement - from policy to practice. Seminar materials on "Integrated Product Policy" Rīga, 29th of March 2004.

Nacionālais līmenis

Pašreizējo situāciju Eiropas Savienībā var nosaukt par raibu, dalībvalstu starpā ir būtiskas atšķirības. Labākā prakse, kas ir, piemēram, Zviedrijā, Dānijā un Austrijā, varētu kalpot par paraugu citām dalībvalstīm, kurās nav tik lielu panākumu.¹¹

Dažas ES valstis ir uzsākušas zaļo principu ieviešanu valdību darbā nacionālā līmenī. Nedaudzos gadījumos šajā darbā pirms padomu došanas vietējām pašvaldībām tiek iesaistītas centrālās iepirkumu aģentūras (lejupejoša pieeja, piemēram, Francijā). Citās valstīs savukārt vietējās pašvaldības ir pirmās, kas sapratušas to, ka zaļie iepirkumi ir nozīmīgs politisks līdzeklis (augšupejoša pieeja).¹²

Zviedrijā zaļos publiskos iepirkumus pazīst kopš 1990. gada, kad šo darbu uzsāka pašvaldības un rajonu pārvaldes. Galvenais sagatavotais palīglīdzeklis ir «Västernorrlandspärmen», kas satur zaļo iepirkumu vadlīnijas 25 produktu grupām. To izmanto vairāk kā 1200 publisko un privāto organizāciju un kompāniju. Dažas pašvaldības ir radījušas arī savus palīglīdzekļus, kurus lieto daudzviet visā valstī.

1998. gadā Zviedrijas valdība nodibināja zaļo iepirkumu speciālistu grupu. Šī grupa ir pazīstama kā EKU delegācija, un tās lielākais panākums ir palīglīdzeklis ar konkrētiem padomiem, kā iepirkumos ņemt vērā vides kritērijus. EKU delegācija ir izveidojusi arī internetā pieejamu datu bāzi ar padomiem vides kritēriju noteikšanai.¹³

Bez tam Zviedrijā lielas cerības liek uz videi draudzīgu produktu deklarācijām (*Environmental Product Declarations - EPDs*), kas varētu būt noderīgas produktu dzīves ciklu kvantitatīvajā analizē. Tomēr pagaidām gan vairāk diskutē par to lietderību publiskiem iepirkumiem, nekā tās reāli izmanto praksē. Dānija ir viena no vadošajām valstīm zaļo publisko iepirkumu jomā. Kopš 1995. gada visām valsts iestādēm obligātā kārtā ir bijis jāizstrādā zaļo iepirkumu politika, un kopš 2001. gada šī prasība attiecas arī uz rajonu un vietējām pašvaldībām.

Dānijā galvenais palīglīdzeklis ir «GreenNet», kurā atrodama informācija par kritērijiem, kā arī ekomarķējumu veidiem un alternatīviem zaļajiem produktiem.

Jāatzīmē, ka šajā jomā darbojas ne tikai Eiropas valstis. Citu valstu, piemēram, Japānas un ASV, valdības tiek uzskatītas pat par vēl aktīvākām.¹⁵

Plašāk zināmie tirgus apstākļus ietekmējošie vides faktori

Viens no populārākiem piemēriem ir pārstrādātais papīrs. Pieaugot vadošo darbinieku prasībām, dažās Eiropas valstīs pārstrādātā papīra lietošana birojos ir kļuvusi par normu.¹⁶ Piedevām tas izraisīja tā saucamo blakus efektu: elektronikas industrija sāka attīstīt un piedāvāt tirgū jaunas paaudzes biroja

¹⁰ Leire, C. Green Public Procurement - from policy to practice. Seminar materials on "Integrated Product Policy" Riga, 29th of March 2004.

¹¹ Leire, C. Green Public Procurement - from policy to practice. Seminar materials on "Integrated Product Policy" Riga, 29th of March 2004.

¹² Leire, C. Green Public Procurement - from policy to practice. Seminar materials on "Integrated Product Policy" Riga, 29th of March 2004.

¹³ Leire, C. Green Public Procurement - from policy to practice. Seminar materials on "Integrated Product Policy" Riga, 29th of March 2004.

¹⁴ Leire, C. Green Public Procurement - from policy to practice. Seminar materials on "Integrated Product Policy" Riga, 29th of March 2004.

¹⁵ Leire, C. Green Public Procurement - from policy to practice. Seminar materials on "Integrated Product Policy" Riga, 29th of March 2004.

¹⁶ ICLEI. The World Buys Green. International Survey on National Green Procurement Practices ICLEI, 2001.

tehniku, kas piemērota pārstrādātā papīra lietošanai. Dažādu apstākļu dēļ vairumā Eiropas valstu pārstrādātais papīrs pašreiz ir lētāks par balto papīru. Bez tam aizvien vieglāk kļūst pārdot otrreiz pārstrādājamus materiālus jaunās produktu jomās, jo patērētājiem pret tiem ir zudusi negatīvā attieksme.¹⁷

Vēl citi piemēri ir Zviedrijas TCO sistēma un ASV «Energy Star» marķēšanas programma. TCO (*the Swedish Confederation of Professional Employees*), kurā ir vairāk kā 1,3 miljoni biedru, jau ilgu laiku nodarbojas ar vides un darba drošības jautājumiem. TCO ir izstrādājusi detalizētas vides prasības un atbilstīgas sertificēšanas sistēmas personālajiem datoriem un monitoriem (TCO 95 un TCO 99). Tagad šī iniciatīva ir starptautiski atzīta un pircēji visā pasaulē izmanto šos kritērijus. Interesanti atzīmēt, ka piegādātāji vairāk akceptē TCO prasības nekā abas Eiropas un Skandināvijas valstu ekomarķēšanas programmas, kaut gan būtībā tās daudz neatšķiras.¹⁸

ASV «Energy Star» programma tika radīta 1992. gadā. ASV Vides aizsardzības aģentūra ieviesa pirmo «Energy Star» marķējumu personālajiem datoriem, bet pēc tam šo programmu attiecināja arī uz biroju un telpu pārējo aprīkojumu. Kopš 1996. gada šajā programmā ir iekļautas pat ēkas, tā parādot plašu produktu klāstu, ko tā aptver. Ar «Energy Star» marķēto personālo datoru skaits izauga no 10 datoriem 1992. gadā līdz 600 datoriem 1998. gadā, kas sastādīja jau 100%. Aprēķināts, ka 1994. un 1995. gadā tas deva 2,3 miljardu kWh lielu enerģijas ietaupījumu. Lielā mērā šos panākumus veicināja prezidenta Bila Klintonā rīkots pasākums, kurš uzlika par pienākumu visiem departamentiem iegādāties «Energy Star» datorus, kad tie parādījās tirgū. ASV «Energy Star» programma piedāvā pircējiem arī virkni palīgīdzekļu vides un ekonomisko ieguvumu (piemēram, ēku energopatēriņa samazinājuma) aprēķināšanai.¹⁹

Zaļais iepirkums Pori pilsētā Somijā

Elīna Tomala, Pori pilsētas iepirkuma biroja direktore

Vispārējā informācija

Pori ar 76 000 iedzīvotāju ir desmitā lielākā Somijas pilsēta un atrodas rietumu piekrastē. Tā ir pazīstama ar savu džezas festivālu.

Iepirkuma birojs apkalpo Pori un vēl piecas pašvaldības, kā arī citas vietējās iestādes – baznīcu, veselības aizsardzības organizācijas, universitāti un tehnoloģiju centru. Tajā efektīvi strādā četru cilvēku komanda. Iepirkuma birojā notiek visa konkursa procedūra, lēmumu pieņemšana un izpildīšana.

Konkursa procedūra notiek pilnīgi elektroniski. Internetā tiek izsludināti konkursi, un pieteikumi tiek saņemti kā e-pastam pievienoti dokumenti jeb piesaistnes. Līgums visbiežāk tiek slēgts uz vienu vai diviem gadiem. Konkursi tiek organizēti 50 dažādu produktu grupu iegādei.

Centrālais birojs sniedz palīdzību nodaļām konkursa procedūrā un tā izsludināšanā.

¹⁷ Leire, C. Green Public Procurement - from policy to practice. Seminar materials on "Integrated Product Policy" Riga, 29th of March 2004.

¹⁸ ICLEI. The World Buys Green. International Survey on National Green Procurement Practices ICLEI, 2001.

¹⁹ ICLEI. The World Buys Green. International Survey on National Green Procurement Practices ICLEI, 2001.

Vide

Kopš deviņdesmito gadu sākuma ilgtspējīgā attīstība ir iepirkumu prakses pamatprincips. Tas nozīmē, ka lietošanā parādās jauni produkti, notiek atkritumu otrreizēja pārstrāde. Kopš 1992. gada birojā uz pilnu slodzi strādā vides speciālists. Birojs piedalās dažādos projektos un kampaņās, piemēram, vides datu bāzes izveidošanā iepirkumu veicējiem, vides aizsardzības instrukciju nodošanā citām pašvaldībām. Notiek sadarbība ar partneriem Somijā un citur Eiropā.

Zaļā iepirkuma iespējas

Pastāv dažādas iespējas veicināt zaļo iepirkumu.

Vides aizsardzība ir paredzēta iepirkumu stratēģijā. Iestāžu vadītāji ir apņēmušies to īstenot un zina, ko stratēģija paredz. Šāda stratēģija Pori reizēm tiek izmantota pirms lēmuma par iepirkumu veikšanu. Pori bieži vides prasības tiek iekļautas konkursu procedūrā. Tam nepieciešamas pietiekamas zināšanas par iepirkuma likumdošanu.

Visās nodaļās produkti tiek pareizi lietoti un pēc tam nodoti pārstrādei. Lai to īstenotu, ir nepieciešamas instrukcijas, piemērota infrastruktūra, pastāvīga apmācība un atgādinājumi.

Vides prasības konkursu procedūrā

Vides prasības tiek piemērotas daudzos konkursos, tomēr ne visās produktu grupās tas ir iespējams. Biroja paskaidrojošā dokumentā ir piedāvātas vairākas iespējas, kā ietekmēt konkursu procedūru:

- līguma priekšmeta definēšana;
- tehniskā specifikācija;
- līguma piešķiršanas kritēriji;
- līguma noteikumi.

Vides prasības *pirms* konkursu procedūras: līguma priekšmeta definēšana

Konkrētiem lēmumiem visbiežāk ir nepieciešama stratēģija. Piemēram, veselības aprūpē ir vajadzīgi izturīgi un mazgājami produkti, teiksim, gultas pārklāji. Pietika tikai ar to, ka kāds pajautāja, kāpēc mēs lietojam vienreiz izmantojamus produktus, lai mēs sāktu iepirkt citus – vairākkārt izmantojamus. Jaunā sistēma ir lētāka, videi draudzīgāka, pacientiem ir ērtāk, medmāsām – vienkāršāk.

Vides prasības konkursu procedūrā: tehniskā specifikācija

Mēs izvairāmies no polivinilhlorīda (PVC) izstrādājumu iepirkšanas. Tehniskajā specifikācijā ir konkrēti jādefinē ražošanas process. Biroja paskaidrojošā dokumentā ir sniegti divi piemēri: videi draudzīga elektrība un bioloģiskā pārtika. Somijā bioloģiskā pārtika nav piemērots izvēles variants, jo ir dārga un tiek ražota mazā apjomā. Šajā gadījumā ir jāizvērtē, vai ieguldījums vides aizsardzībā ir lielāks, iepērkot bioloģisko pārtiku no otras pasaules malas vai «parasto» pārtiku no kaimiņu lauka. Konkursa dokumentos vietējā pārtika ir jādefinē kā «svaiga» un «piegādāta ik dienas».

Vides prasības konkursu procedūrā: tehniskā specifikācija, ekomarķējumi

Taču visbiežāk Pori izmanto ekomarķējumu kritērijus. Ja jūs noteiksiet konkrētus vides marķējuma kritērijus un kā apstiprinājumu pieņemsiet marķējumu vai dokumentus, kurus izmanto marķējuma iegūšanai, jūs saņemsiet tikai marķētus produktus. Mēs galvenokārt izmantojam «Ziemeļu gulbja» ekomarķējuma kritērijus. Tos attiecinām uz mazgāšanas līdzekļiem, virtuves tīrīšanas līdzekļiem, biroja papīru, higiēnas precēm utt. Kritēriji var noderēt arī prasību definēšanā. Standarti var atšķirties no ekomarķējuma kritērijiem. Ja jūsu prasības būs stingrākas nekā marķējuma kritēriji, tad marķējums nevarēs tās apmierināt.

Vides prasības konkursa procedūrā: līguma piešķiršanas kritēriji

Tie balstās uz ekonomiski izdevīgākā piedāvājuma atrašanu. Iepirkuma vienībai ir jāiegūst ekonomiski pozitīvs rezultāts, turklāt jāņem vērā pilna dzīves cikla izmaksas. Kā piemēru var minēt elektrības, ūdens un gāzes patēriņu biroja aprīkojumā, virtuves aprīkojumā, automašīnās. Ja atbrīvošanās no iepakojuma un paša produkta, kad tas ir kļuvis nederīgs, rada mazāk atkritumu, tad vēlāk būs mazākas izmaksas. Piemēram, var izmantot koncentrētus līdzekļus – mazgāšanas līdzekļus, pārtikas preces.

Vides prasības konkursa procedūrā: līguma noteikumi

Iepirkumu direktīvas neietver līguma noteikumus. Noteikumi attiecas tikai uz līguma izpildi. Piemēram, veicot mobilo tālruni, kopējamo mašīnu, datoru, virtuves piederumu iepirkšanu, mēs līgumā ietveram teikumu: «Jaunās preces piegādātājam ir jāsavāc un jāpārstrādā izmantotais produkts neatkarīgi no paredzētā derīguma termiņa vai no produkta funkcionālisma. Transporta un pārstrādes izmaksas ir jāiekļauj produkta cenā.»

Norādījumi un apmācības produktu lietošanā un atkritumu apsaimniekošanā

Mēs esam izstrādājuši norādījumus vairākos sektoros: tīrīšana, pārtikas produkti, biroji, veselības aprūpe, ēku celtniecība un transporta līdzekļi un to remonts. Norādījumi tika izdoti 1999. gadā. Tajā laikā lielākā personāla daļa izgāja apmācības ar vidi saistītos jautājumos. Apmācības ir notikušas arī pēc tam. Šie norādījumi ir pieejami arī angļu valodā. Norādījumi ir regulāri jāatjauno, un atkārtoti ir jāorganizē apmācības.

Iepirkumu faktu lapas

Iepirkumu birojs organizē konkursa procedūru un veic līguma slēgšanu, bet iepirkumu veic nodaļas pašas. Pēc līguma slēgšanas mēs publicējam iepirkumu faktu lapas internetā. Agrāk šajās lapās bija informācija par uzņēmumu, produktu un cenām. Tagad tajās ir arī visa iespējamā vides informācija: ekomarķējumi, atkritumu apsaimniekošanas norādījumi, minētas dažādas produktu izvēles iespējas.

Vairāk informācijas: elina.tuomala@pori.fi

Zaļā valsts iepirkuma pieredze Dānijā

Kristians Ege Jorgensens, Dānijas Ekoloģiskās valdes priekšsēdētājs

Valsts sektors – valsts institūcijas un vietējās (pašvaldību un pagastu) administratīvās iestādes – iepērk lielu daudzumu dažādu preču. Daudzās valstīs šim sektoram tiek pieskaitīta arī liela daļa slimnicu, visu līmeņu izglītības iestādes un bērnudārzi. Ja valsts sektors veicinātu videi draudzīgu preču lielāku ieplūšanu tirgū, tiktu ievērojami ietekmēti šo preču ražotāji un izplatītāji, tādējādi nodrošinot piedāvājumu arī ikdienas patērētājam.

Kopš 1991. gada Dānijas valdības politika paredz, ka valstij ir jāizstrādā un jāievieš zaļā iepirkuma politika, un iesaka to darīt arī pašvaldībām un pagastiem. Vides aizsardzībai ir jāpievērš tikpat liela nozīme kā cenai, kvalitātei, pakalpojumam utt. Arī saskaņā ar ES direktīvām valsts iestāžu izsludinātajos konkursos ir jāiekļauj vides prasības. Salīdzinājumā ar daudzām citām ES valstīm Dānijas pašvaldību un pagastu (turpmāk tekstā – pašvaldības) pakļautībā atrodas diezgan lielas teritorijas. Daudzas Dānijas varas iestādes jau ir pieņēmušas zaļā iepirkuma politiku. Taču pārāk daudzas no tām šo pieeju izmanto tikai

dažu preču, piemēram, papīra un varbūt arī tīrīšanas līdzekļu, iepirkšanai. Bieži politika tiek izprasta kā zaļa tikai tajā gadījumā, ja zaļā prece ir vislētākā. Taču zaļā iepirkuma politika jāpiemēro dažādām precēm un pakalpojumiem – ar biroja piederumiem un mēbelēm un beidzot ar automašīnām un celtniecības materiāliem sākot. Savukārt par preces lētumu nevar spriest tikai pēc tās cenas; jāapsver arī kārtējas izmaksas, ar preces pārstrādi pēc tās izmantošanas saistītās izmaksas, kā arī ietekmes uz vidi un veselību izmaksas. Bez tam sākumā viszaļākās preces ir dārgākas, jo tās tiek ražotas mazākos apjomos. Kādam ir jālauž ledus un jāiepērk lieli daudzumi, lai samazinātu cenas nākošajam patērētājam.

Tādēļ ir nepieciešami papildus instrumenti, kas mudinātu iestādes izvēlēties videi draudzīgākās preces. Dažas Dānijas pašvaldības ir izmantojušas peļņu, kas iegūta no energoefektīviem pasākumiem, lai atbalstītu zaļo iepirkumu. Nacionālajā līmenī šīs problēmas var mazināt, ieviešot zaļos nodokļus, kas zaļās preces padarītu konkurētspējīgākas.

Zaļais iepirkums attiecas arī uz pakalpojumiem

Lieli līdzekļi tiek tērēti pakalpojumiem, kurus nodrošina pašas pašvaldības vai trešās puses, piemēram, ēdināšanai, ēdiena piegādei gados veciem cilvēkiem, uzkopšanai, skolu autobusiem, parkiem, ceļu uzturēšanai, atkritumu savākšanai u. c.

Valsts sektora galvenais pienākums ir izmantot savas iespējas un neatkarīgi no izpildāmā uzdevuma iekļaut konkursos dažādus vides nosacījumus. Piemēram, valsts sektors var izvirzīt prasības izmantot bioloģisko pārtiku, ekomarķētas preces, neizmantojot toksiskas vielas filtrus, dīzeļautomašīnās, beztrokšņa autobusus, izmantot energoefektīvas automašīnas vai velosipēdus mazā preču daudzuma piegādei utt. Turklāt jau pāris šādu zaļo prasību palīdzēs radīt labāku darba vidi.

Zaļais iepirkums attiecas arī uz celtniecības darbiem

Celtniecībā tiek izmantoti dažādi materiāli, kas ražošanas, izmantošanas un pēcizmantošanas laikā kaitīgi ietekmē vidi un sabiedrības veselību. Turklāt ir ļoti svarīgi, lai jaunbūvētajās ēkās tiktu patērēts minimāls ūdens, apkures un elektrības daudzums. Tādēļ attiecībā uz valsts zemes iepirkumu būvdarbiem, celtniecības darbiem, līgumiem par dzīvokļu celtniecību un subsidēto pilsētu atjaunošanu valsts sektoram ir jāizvirza lielākas vides prasības sev un saviem partneriem.

Pašvaldībām ir jāpieprasa, lai:

- celtniecības materiāli būtu ekomarķēti vai ar vismazāko bīstamo ķīmisko vielu sastāvu;
- materiālu ražošanas procesā būtu patērēts mazākais iespējamais enerģijas apjoms;
- celtnes būtu ar mazāko siltuma zudumu un zemu ūdens un elektrības patēriņu;
- tiktu izmantots virtuves aprikojums ar viszemāko enerģijas patēriņu (A klase);
- būtu iespējama vienkārša un videi draudzīga uzturēšana un apkalpošana.

Līdzīgi zaļās prasības var izvirzīt sabiedriskajos darbos, piemēram, otrreizēji izmantot asfaltu, minimāli pārvietot augsni, izmantot energoefektīvu tehniku un filtrus ar dīzeli darbināmām mašīnām.

Zaļā iepirkuma organizēšana

Dažādos valsts sektora līmeņos iepirkuma struktūras preču un pakalpojumu iegādei būvdarbiem un sabiedriskajiem darbiem ļoti atšķiras. Dažās pašvaldībās un apgabalos pastāv pilnīgi decentralizēts iepirkums, kad iepircējam nav iespējas vērsties pēc palīdzības, lai konkursam sagatavotu vides prasības. Vairākumā no šiem gadījumiem pircējs izvirzīs vides prasību tikai dažām ierastām preču grupām. Tādēļ svarīgi ir izveidot labi koordinētu centralizētu vai decentralizētu iepirkuma organizāciju, kas spētu apkopot un izplatīt vides prasības preču, pakalpojumu un celtniecības uzdevumu iepirkumam. Būtiski arī, lai šāda organizācija būtu spējīga sameklēt un izplatīt faktus par preču, pakalpojumu un būvdarbu ietekmi uz vidi. Zaļā iepirkuma politika ir atkarīga no spējas formulēt prasības iespējami agrākā iepirkuma procedūras stadijā.

Jumta līgumi

Dānijas Iepirkuma dienests, kas apkalpo gan valsts, gan pašvaldību iestādes, dažādām preču grupām sagatavo tā saucamos jumta līgumus. Tajos norāda, ka nozīmīga ir ne tikai preces cena un kvalitāte, bet arī prasības par ietekmi uz vidi. Piemēram, 1999. gadā šāds līgums tika sagatavots mazgājamiem un tīrīšanas līdzekļiem. Vides prasības aptvēra vidi, veselību un darba vidi. Tās ir grupētas trīs līmeņos:

pirmais līmenis: vairākas diezgan stingras prasības attiecībā uz vidi un darba vidi, kā arī prasība, lai produkts nesaturētu smaržvielas;

otrais līmenis: tāds pats kā pirmais līdzeklis, taču smaržvielas tiek atļautas;

trešais līmenis: tikai pāris prasību.

Iestādēm, kuras izmanto jumta līgumus, tiek ieteikts izvēlēties preces, kas atbilst pirmajam līmenim. Ja pastāv neatrisināmas smakas problēmas, tad ir pieļaujama preču izmantošana no otrā līmeņa. Tikai īpašos gadījumos, piemēram, ļoti netīru priekšmetu tīrīšanai, drīkst izvēlēties trešā līmeņa preces.

Galvenās prasības, kas attiecas uz mazgājamiem un trauku mazgājamiem līdzekļiem, ir šādas.

Pirmais līmenis.

- Vielas, kas tiek klasificētas kā toksiskas, bīstamas, kodīgas, kancerogēnas, mutagēnas, kairinošas vai klasificētas noteikta riska grupā, nedrīkst būt lielākā koncentrācijā par likumā noteikto.
- Vielas, kas uzrādītas darba vides likumā, nedrīkst pārsniegt 0,5%.
- Vielas, kas klasificētas kā videi bīstamas ar riska pakāpi R 50 līdz 53, nedrīkst pārsniegt 2,5%, bet vielas ar riska pakāpi R 51 līdz 53 nedrīkst pārsniegt 25%.
- Produkts nedrīkst saturēt vielas, kas iekļautas Dānijas Vides aizsardzības aģentūras nevēlamo vielu sarakstā, arī nonil-fenoletoksilātus un katjonaktīvās vielas.
- Produkts nedrīkst saturēt optiskos balinātājus, EDTA, VTA, krāsvielas un smaržvielas.

Otrais līmenis.

Tāds pats kā pirmais līmenis, taču smaržvielas ir pieļaujamas.

Trešais līmenis.

- Produkts nedrīkst būt klasificēts kā kodīgs.
- Vielas, kas tiek klasificētas kā toksiskas, bīstamas, kodīgas, kancerogēnas, mutagēnas vai kairinošas, nedrīkst būt lielākā koncentrācijā par likumā noteikto.
- Produkts nedrīkst saturēt vielas, kas iekļautas Dānijas Vides aizsardzības aģentūras nevēlamo vielu sarakstā, arī nonil-fenoletoksilātus un katjonaktīvās vielas.

Dānijas Ekoloģiskā valde ir secinājusi, ka valsts sektoram zaļā iepirkuma politikas ietvaros kā obligāta prasība visu produktu grupu, pakalpojumu un celtniecības materiālu iepirkumā ir jāiekļauj ekomarķējums, ja vien šādas preces tiek piedāvātas. Svarīgi, lai valsts zaļā iepirkuma politikā būtu iekļauti produkti, kuru sastāvā ir mazāk bīstamo ķīmisko vielu.

ES valsts iepirkuma direktīvas

Ir radušās šaubas par ES valsts iepirkuma direktīvu interpretāciju: vai šīs direktīvas ļauj valsts iestādēm izvirzīt konkursos vides prasības un vai šīs prasības ir stingrākas par pastāvošajām direktīvām. 2001. gada Komisijas dokumentā tiek skaidri norādīts, ka šādas prasības ir atļautas, tomēr vides prasības ir jāuzstāda jau konkrētā konkursā. Ja to neizdara, tad vēlāk ir praktiski neiespējami izvēlēties piegādātāju pēc vides kritērijiem. Turklāt ekomarķējuma prasības nedrīkst tikt izmantotas, lai nodrošinātu vietējā uzņēmuma uzvaru konkursā.

Tādēļ iepirkumu veicošajam personālam nepieciešamas ievērojamas zināšanas vides jautājumos. Pirms rūpīgi sagatavot konkursu, varētu būt nepieciešama arī vides preču vai pakalpojumu tirgus izpēte. Tā tiktu nodrošināta maksimāla vides prasību izpilde. Piemēram, attiecībā uz pakalpojumiem pastāv iespēja izvirzīt prasību, lai uzkopšanu veicošais personāls izmantotu ekomarķētus tirāmos līdzekļus vai videi vismazāk kaitīgās metodes. Pie tam iespējams prasīt ar elektroenerģiju darbināmu sabiedrisko

transportu un lai varas iestādes lemtu par to, kā organizēt mājturības atkritumu savākšanu. Pēc Eiropas Komisijas teiktā: «Noteiktās jomās līgumu slēdzošā puse drīkst izvirzīt stingrākas prasības vides aizsardzības jomā nekā to paredz likumi vai standarti.» Tādējādi ir iespējams noteikt prasības visiem produkta ražošanas etapiem neatkarīgi no tā, vai gala produktā ir acīmredzams rezultāts. Piemēram, ražošanas procesā var izvirzīt prasību izmantot bioloģisko pārtiku vai zaļo elektrību.

Līgumslēdzējai pusei ir dažādas līguma noteikumu izvirzīšanas iespējas, ieskaitot konkrētus vides aizsardzības mērķus līguma izpildē. Noteikumi var paredzēt:

- beztaras kravas piegādi;
- iepakojums ir otrreizēji pārstrādājams vai izmantojams;
- piegādātājs ir atbildīgs par atkritumu savākšanu un pārstrādi produktu lietošanas laikā un pēc to izlietošanas;
- preces tiek piegādātas vēlreiz izmantojamajos konteineros;
- tādas ķīmikālijas kā tīrāmie līdzekļi tiek transportēti un piegādāti koncentrētā veidā un atšķaidīti pirms izmantošanas.

Var izvirzīt prasības, lai piegādātājiem būtu EMAS vai līdzīgi sertifikāti. Var pieprasīt dažādu, piemēram, Eiropas («Eiropas puķe»), reģionālo («Ziemeļu gulbis»), nacionālo (Dānijas «Ø» bioloģiskajai pārtikai) un starptautisko (FSC koksnei) ekomarķējumu kritērijus.

Ja, par spīti augstajām vides prasībām konkursa dokumentācijā, konkursa izsludinātājs saņem piedāvājumus, kuri pārsniedz prasības vides jomā, ir iespējams izvēlēties arī šādu piedāvājumu pat tad, ja tas sākotnēji šķistu dārgāks.

Eiropas Komisija ir paziņojusi, ka dažādu piedāvājumu galīgais ekonomiskais ieguvums var tikt balstīts uz dzīvescikla aprēķiniem tā, ka visas izmaksas, kas saistītas ar preces dzīves ciklu, var tikt iekļautas ekonomiskajos aprēķinos. Līdzīgi ir jāņem vērā jebkuras ārējās izmaksas, ko izraisa produkts un kas attiecas uz sabiedrisko sektoru.

Tomēr Eiropas Komisija iesūdzēja tiesā Helsinku pilsētas valdi par «tīru» autobusu izmantošanu – tīrāku nekā nosaka ES direktīva par transporta līdzekļiem. Tomēr Helsinki tiesas prāvā uzvarēja. 2003. gadā Eiropas Valde un Parlaments vienojās par jaunu iepirkuma direktīvu, kurā skaidrāk noteikts, drīkst izvirzīt ka zaļās prasības.

Zaļā iepirkuma iespējas Latvijā

Vides ministrijas Konsultatīvās padomes un «Zaļās brīvības» ieteikumi

Ievads

Vidi degradējošais dzīvesveids, proti, pašreizējie patēriņa un ražošanas modeļi, kā to atzīst ANO, ir viena no galvenajām vides aizsardzības un ilgtspējīgās attīstības problēmām. Valsts iepirkums lielākajā daļā valstu, arī Latvijā, veido būtisku nacionālā patēriņa daļu un līdz ar to var būtiski ietekmēt vidi un ilgtspējīgu attīstību. Valsts pārvaldes institūcijas ir tās, kas izstrādā vides politiku, un tām būtu jārāda labais piemērs vides politikas ieviešanā un videi draudzīgā dzīvesveidā un saimniekošanā. Kādā veidā to var panākt?

Šī pētījuma mērķis ir novērtēt zaļā iepirkuma iespējas Latvijā un:

- sniegt Eiropas Savienības dalībvalstu zaļā iepirkuma politikas raksturojumu;
- noteikt zaļā iepirkuma realizācijas iespējas Latvijā atbilstoši spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem;

- noteikt potenciālos ieguvumus no zaļā iepirkuma lietošanas praksē;
- sniegt rekomendācijas zaļā iepirkuma veicināšanai.

Pētījumu veica sabiedriskā organizācija «Zaļā brīvība», piesaistot vairākus konsultantus: Jāni Brizgu («Zaļā brīvība»), Faniju Blūmu («Zaļā brīvība»), Anitru Toomu-Rijnieci («Vides Vēstis»), Aldu Ozolu (VAK) un Ievu Liepiņu (Rīgas Domes "Agenda 21" birojs).

Pētījuma gaitā tika pētīta zaļā iepirkuma likumdošana un prakse Eiropas Savienībā (ES) un tās dalībvalstīs, analizējot pastāvošo likumdošanu un Eiropas Komisijas (EK) un sabiedrisko organizāciju ziņojumus. Tika apskatīta arī valsts un pašvaldību iepirkuma likumdošana un prakse Latvijā – tika analizēta pastāvošā nacionālā likumdošana, intervēti iepirkuma speciālisti no Rīgas Domes un Jūrmalas Domes, Ekonomikas ministrijas Iepirkuma uzraudzības biroja un Aija Caune no Hipotēku un Zemes bankas Finanšu konsultāciju centra.

Zaļais iepirkums

Valsts un pašvaldību institūcijas ir vienas no lielākajiem patērētājiem. Latvijā valsts patēriņš sastāda 18% no iekšzemes kopprodukta (IKP) – 2002. gadā valsts un pašvaldību iepirkumā tika tērēti 277,7 milj. latu. Tāpēc ir būtiski panākt, lai valsts, izmantojot savus līdzekļus, veicinātu ilgtspējīgas ražošanas un patēriņa modeļus. Zaļais iepirkums var attiekties uz plašu preču un pakalpojumu loku, piemēram, transportu, celtniecību, pārtiku, kancelejas precēm un biroja piederumiem, līdz ar to arī vides ieguvumi var būt iespaidīgi.

Ir vairāki argumenti, kāpēc valsts un pašvaldību iestādēm būtu jāievieš zaļais iepirkums.

1. Iedzīvotāji nesekos valdības aicinājumiem izdarīt atbildīgus iepirkumus, ja pati valdība nerādīs labu piemēru. Valdībai ir jābūt tai, kura uzņemas iniciatīvu un ne tikai liek citiem izmantot videi draudzīgas preces un pakalpojumus savu vajadzību apmierināšanai, bet arī pati tā dara.

2. Zaļais valsts iepirkums var būtiski palielināt pieprasījumu pēc videi draudzīgām precēm, tādējādi:

- stimulējot videi draudzīgas ražošanas attīstību valstī (enerģijas un dabas resursu taupība, inovācijas, ekodizains u. tml.), kā arī draudzīgu preču eksportu, tādējādi samazinot piesārņojumu, resursu patēriņu, atkritumus un ar tiem saistītos valsts izdevumus nākotnē;
- palielinot videi draudzīgo preču tirgus daļu;
- palielinot konkurenci un līdz ar to mazinot cenas videi draudzīgām precēm.

3. Zaļā iepirkuma principa ieviešana nodrošina valsts iepirkumam labāko preci un pakalpojumu par pieejamo cenu. Tas pakļaujas zināmiem noteikumiem par to, kā, saskaņā ar objektīvām vajadzībām, definēt kandidātu atlasē līguma tematiku un kā, balstoties uz cenu vai objektīvu kritēriju kopumu, piešķirt valsts pasūtījuma līgumu.

Zaļais iepirkums ir arī starptautiski atzīts līdzeklis ceļā uz ilgtspējīgu attīstību. Tā 2002. gadā Johannesburgā, Dienvidāfrikas Republikā, notikušās ilgtspējīgās attīstības galotņu tikšanās laikā sabiedriskās institūcijas tika aicinātas «veicināt tādu publisko iepirkumu, kas sekmētu videi draudzīgu preču un pakalpojumu attīstību un izplatīšanos».

Lai atvieglotu vides kritēriju ieviešanu, var tikt izmantoti vairāki nosacījumi, kuri saistās ar šo preču un pakalpojumu ražošanas, lietošanas un utilizācijas ietekmi uz vidi. Līgumu slēdzēji var ņemt vērā:

- **vides markējumus** («Ziemeļu gulbis», «ES puķe» u. tml.) un produktu vides deklarācijas (PVD) (Environmental Product Declarations – EPD), kas pierāda, ka preču un pakalpojumu ražošanas stadijā ir ņemti vērā vides standarti;

- **vides pārvaldības sistēmas** sertifikātus, piemēram EMAS un ISO sērijas standartus, kas pierāda vides kompetenci, tomēr šajā gadījumā ir jāņem vērā arī citi vides kritēriji;
- specifiskas **ražošanas metodes**, piemēram, ar hloru nebalināts papīrs u. tml.;
- **ekonomiski visizdevīgākā konkursa** principu. To var tulkot dažādi, piemēram, ka katrs konkursa papildus kritērijs rada ekonomiskos ieguvumus tā izsludinātājam. Lai arī videi draudzīgāku preču cena bieži vien ir augstāka nekā citām alternativām, ir jāņem vērā netiešie ekonomiskie ieguvumi, ko tās dod, un netiešās izmaksas, kas ir saistītas ar videi nedraudzīgām precēm. Piemēram, preces, kuras patērē mazāk enerģijas, kuru lietošanas laikā tiks ietaupīti citi resursi vai kuras ietaupīs resursus to utilizācijas laikā.

Kritēriji, kuri ir iekļauti augstāk minētajos vides standartos un sertifikātos, var atvieglot izvēles procesu un tikt ņemti vērā, izvēloties labāko piedāvājumu. Paredzot specifiskus kritērijus, piemēram, atjaunojamo resursu izmantošanu, energoefektivitāti vai potenciālo ietekmi uz klimata izmaiņām, pasūtītājs nodrošinās sev nepieciešamo salīdzināmo informāciju, lai izvēlētos attiecīgo kandidātu vai piedāvājumu.

Jaļo iepirkumu nevar apskatīt atrauti no sociālajiem aspektiem. Tādēļ pie izvēles kritērijiem būtu ieteicams iekļaut arī citus faktorus, tādus kā:

- lietotāju un sabiedrības drošību un veselību,
- preču un pakalpojumu pilna dzīves cikla ietekmi uz vidi,
- sociālos aspektus.

Zaļais iepirkums ES

Valsts iepirkuma politika ir viena no galvenajām Eiropas Vienotās monetārās politikas sastāvdaļām, un tā ir atzīta par efektīvu līdzekli ceļā uz ilgtspējīgu attīstību. 2001. gadā ES iepirkums sastāda vairāk kā 1000 miljardus EUR, kas ir 14% no ES IKP. Piemēram, datori un monitori vien ir iegādāti par 2,8 miljoniem eiro. Šie skaitļi parāda to, cik būtiska ir valsts iepirkuma «apzaļumošana». Piemēram, ja ES publiskās pārvaldes institūcijas iepirktu tikai zaļo (atjaunojamo) enerģiju, ES varētu samazināt savas siltumnīcas efekta gāzu (CO₂ ekvivalenta) emisijas par 61 miljonu tonnu jeb 18% no ES saistībām Kioto protokolā.

ES pašlaik spēkā ir 1993. gadā pieņemtā publiskā iepirkuma direktīva. Tā paredz vides kritēriju integrācijas iespējas iepirkumā, bet neparedz precīzi formulētas norādes tā ieviešanai. Direktīva nosaka tehniskās specifikācijas, kandidātu atlasīšanu un līguma piešķiršanu. Atbilstoši direktīvai, līgumu var piešķirt divos gadījumos: zemākās cenas vai ekonomiski visizdevīgākais piedāvājums. Lai noteiktu, kurš piedāvājums ir ekonomiski visizdevīgākais, pasūtītājam pirms konkursa izsludināšanas ir jānosaka kritēriji, kuri tiks izmantoti. Starp tiem var būt arī vides un sociālie kritēriji.

2001. gada jūlijā EK sagatavoja paziņojumu (COM (2001) 274), kurā aprakstīja, kā, spēkā esot pašreizējai direktīvai, vides un sociālos faktorus var ņemt vērā, organizējot valsts iepirkumu. Atbilstoši šim paziņojumam, iepirkuma noteikumos, iekļaujot vides un sociālos kritērijus, ir jāievēro trīs galvenie principi:

- nediskriminēšana – konkursi nedrīkst tikt organizēti tādā veidā, kas tieši vai netieši izslēdz pretendētus no citām dalībvalstīm;
- atklātība – kritērijiem ir jābūt izmērāmiem un objektīviem;
- tehniskie noteikumi – konkursu noteikumos vides un sociālie kritēriji var tikt iekļauti brīdī, kad tiek definēts līguma temats un tehniskās specifikācijas.

Šo principu pielietošanu parāda Helsinku piemērs. Šajā gadījumā pilsēta izsludināja konkursu sabiedriskā transporta pārvaldījumiem. Tajā uzvarēja pašvaldībai piederošā autobusu kompānija, jo tā vislabāk atbilda izvirzītajam kritērijam par slāpekļa oksīda emisijām un maksimāli pieļaujamo trokšņa līmeni. Eiropas Komisija apšaubīja šo konkursu, jo, pēc viņu domām, tas neatbilda Eiropas Kopienas

tiesībām. Ģenerālvokāts Žans Mišo lēma, ka pilsētai ir bijušas tiesības konkursa nolikumā iekļaut vides kritērijus, jo:

- EK noteikumi (īpaši Direktīvas 92/50/EEC punkts 36 (1)) nosaka, ka pašvaldības (arī izsludinot konkursu par sabiedriskā transporta pakalpojumiem) atlases kritērijos var iekļaut vides aizsardzības prasības;
- šīs tiesības (iekļaut vides kritērijus) nevar tikt apšaubītas tāpēc, ka šīs pašas pilsētas transporta uzņēmums ir uzvarējis konkursā, ja vien šie kritēriji nav iekļauti tādēļ, lai diskriminētu citus iespējamus konkursa dalībniekus.

Tomēr praksē ir daudzi gadījumi, kad, izmantojot šos principus, ir grūti efektīvi ieviest zaļo iepirkumu. EK priekšlikumos 6. Rīcības programmai laika periodam no 2001.-2010. gadam valsts iepirkums tika noteikts kā viens no faktoriem, kam ir liels potenciāls padarīt zaļāku Eiropas tirgu. To var panākt, valsts iepirkumā kā vienu no izvēles kritērijiem iekļaujot preču un pakalpojumu pilna dzīves cikla ietekmi uz vidi.

2000. gada maijā EK piedāvāja pārskatīt publiskā iepirkuma direktīvu, lai vienkāršotu un atjaunotu valsts iepirkuma noteikumus. Pašlaik Eiropas Parlamentā otrajā lasījumā tiek izskatītas izmaiņas Valsts iepirkuma direktīvā. Šajā sakarā notiek plašas diskusijas – uz ko būtu jāattiecas šai iepirkuma apzaļumošanai? Sabiedriskās organizācijas uzsver, ka iepirkuma kritēriji nevar aprobežoties tikai ar acīmredzamiem produkta kritērijiem (kā energoefektivitāte u. tml.), bet tie ir jāattiecina arī uz ražošanas procesu. Tas ļautu valsts pārvaldes institūcijām, piemēram, pieprasīt papīru, kurš ir ražots ar cieņu pret vidi, neizmantojot hlora balināšanu, vai no sertificētas koksnes.

Taču pēdējā sagatavotajā EK valsts iepirkuma direktīvas projektā vēl joprojām bija vairāki punkti, kuri neapmierināja vides aizsardzības organizācijas. Tie ir:

- starp atlases kritērijiem nebija iekļautas ražošanas un pārstrādes metodes (PPMs), kas parasti rada lielāko ietekmi uz vidi visā preces dzīves ciklā;
- tika paredzēts, ka galvenajam ieguvējam no konkursa ir jābūt pašam tā izsludinātājam (valsts vai pašvaldību iestādei), nevis sabiedrībai kopumā.

Pieredze citās valstīs

Zaļais iepirkums tiek ieviests arī citās valstīs:

- ASV ir pirmā valsts, kura uzsāka pielietot zaļo iepirkumu valsts pārvaldē, bet līdzīgi kā citur trūkst uzraudzības un veicināšanas;
- Japānā tas ir kļuvis populārs pēdējos gados, īpaši attiecībā uz celtniecības projektiem un auto-mašīnu izvēli;
- Šveicē ir daudz dažādu noteikumu, kas nosaka zaļā iepirkuma procedūras, piemēram, par oglekļa emisiju aprēķināšanu, kas ir administratīvi viegli ieviešama;
- Kanāda nesen ir ieviesusi trešās puses finansējumu, kas ir noderīgs instruments, organizējot zaļo iepirkumu.

Ir arī daudz citu labu piemēru, kā zaļais iepirkums tiek iedarbīgi ieviests dzīvē. Piemēram, ASV ir noteikts, ka, iegādājoties datorus, tiem ir jābūt «Energy Star» sertifikātam. Tas ir būtiski mainījis datoru tirgu ASV un padarījis tos daudz energotaupīgākus.

Prakse Latvijā

Pašlaik Latvijā valsts pārvaldes (valsts un pašvaldību) institūciju iepirkumu regulē likums «Par iepirkumu valsts vai pašvaldības vajadzībām». Pēc šī likuma valsts un pašvaldību iepirkums attiecas gan uz preču un pakalpojumu iegādi, gan būvdarbiem. Šis likums ir vairākkārt mainīts un piemērots ES direktīvām. Līdz ar to situācija ar valsts iepirkumu Latvijā ir līdzīga kā citur ES.

Viens no būtiskākajiem iepirkuma principiem ir noteikts šī likuma 3. panta 5. punktā: «Pasūtītājs nedrīkst izvirzīt pretendentiem vai kandidātiem jebkādas prasības, kas atsevišķam pretendentam vai kandidātam rada izdevīgākus apstākļus nekā pārējiem pretendentiem vai kandidātiem vai citādi ierobežo konkurenci.» Šis princips daudzkārt attur ierēdņus efektīvi pielietot vides kritērijus, jo, piemēram, vides marķējumi var tikt uztverti kā konkurenci ierobežojoši un, ja uzņēmums izpilda visas normatīvās prasības, tam nevar liegt piedalīties konkursā.

Taču patiesībā likums dod daudz iespēju konkursa nolikumā (darba uzdevumā vai tehniskajās specifikācijās) iekļaut vides kritēriju. Ir tikai jāzina, kā to darīt. Līdzīgi kā ES arī Latvijā vides un sociālie kritēriji var tikt iekļauti konkursa nolikumā (darba uzdevumā vai tehniskajās specifikācijās), taču tie nevar būt diskriminējoši un tiem ir jābūt izmērāmiem un objektīviem.

Šajā likumā ir paredzēti trīs dažādi piedāvājuma izvēles varianti.

1. **Saimnieciski visizdevīgākais piedāvājums** – «piedāvājums, kuru izvēlas, ņemot vērā dažādus kritērijus: piedāvāto kvalitāti, pretendenta pieredzi, vienas produkta vienības izmaksas, cenu. **Cenas īpatsvars kopējā vērtībā nedrīkst būt mazāks par 40%».**

2. **Viszemākā cena** – to nosaka, ņemot vērā vienu vai vairākus no šādiem rādītājiem:

- preces cenu;
- iespējamās izmaksas, kas radīsies, lietojot precī visā tās dzīves laikā, bet ne ilgāk kā 4 gadus pēc tam, kad sāka preces lietošana, pie šādām izmaksām pieskaitāmas plānoto rezerves daļu izmaksas, pēcgarantijas apkope un personāla mācību izmaksas, kā arī citas izmaksas, kas saistītas ar preces lietošanu);
- preces vērtību vai tās iespējamo atsavināšanas vērtību pēc paredzētā preces izmantošanas laika beigām, bet ne vēlāk kā 4 gadus pēc tam, kad sāka preces lietošana. (Likuma 31. panta 3. un 4. daļa.)

3. **Piemērotākais piedāvājums** – sarunu procedūras uzaicinājumam, paredzamā iepirkuma līguma projektam un pasūtītāja vajadzībām atbilstošs piedāvājums.

	Atklāts konkurss	Slēgts konkurss	Cenu aptauja	Sarunu procedūra
Preču iepirkums	Viszemākā cena	–	Viszemākā cena	Piemērotākais piedāvājums
Pakalpojumu iepirkums	Saimnieciski visizdevīgākais piedāvājums	Saimnieciski visizdevīgākais piedāvājums	Viszemākā cena	Piemērotākais piedāvājums
Būvdarbu iepirkums	Viszemākā cena	–	Viszemākā cena	Piemērotākais piedāvājums

Avots: «Kas jāzina par valsts un pašvaldību iepirkumu», Delna, 2003.

Prakse Latvijā parāda, ka pārsvarā netiek izvēlētas lētākās preces, bet pasūtītāji konkursa nolikumā paredz kvalitātes kritērijus, kas viņus apmierina. Tie gan parasti nav saistīti ar vides aizsardzības prasībām, taču tas neizslēdz šādu prasību pielietošanu.

Konkursa nolikumā var iekļaut kvalitātes standartus (piemēram, ISO u. tml.), kuri ir apstiprināti valsts atbildīgajās standartizācijas institūcijās. Piemēram, ISO standartus, kas attiecas uz uzņēmuma vadības sistēmu, var izmantot, izvēloties pakalpojumus. Šajā gadījumā konkursa nolikumā obligāti ir jānorāda procentos, cik nozīmīgs būs šis kritērijs. Taču ISO sertifikāti nevar tikt izmantoti kā izslēdzošie kritēriji, lai neļautu kādam pretendentam piedalīties konkursā.

Konkursa nolikumā nedrīkst iekļaut vides marķējumus, piemēram, «Ziemeļu gulbi» vai «Eiropas puķi», jo tie var tikt klasificēti kā konkurenci ierobežojoši, taču tas neizslēdz iespēju izvēlēties videi draudzīgas preces. Lai to izdarītu, nolikumā ir jāiekļauj vides marķējumos noteiktie kritēriji, piemēram, fosforu nesaturoši mazgāšanas līdzekļi u. tml. Tas tiek motivēts tā, ka citiem ražotājiem, kuri, iespējams, atbilst šiem kritērijiem, var nebūt noteiktais marķējums un līdz ar to tie tiktu diskriminēti. Pasūtītājs var prasīt augstāku preču un pakalpojumu kvalitāti par likumdošanā noteikto, tas ir, iepirkt preces ar augstākiem standartiem. Daudzos gadījumos, piemēram, izvēloties energoefektīvās spuldzes, to var motivēt arī kā saimnieciski visizdevīgāko piedāvājumu, jo ilgākā laika periodā ir iespējams būtisks energoresursu ietaupījums.

Izdarot videi draudzīgāku preču izvēli, var izmantot arī motivēto lēmumu. Tas tiek pieņemts, ja precēm ir vienāda cena, t. i., – vienādu cenu gadījumā tiek izvēlēta tā prece vai pakalpojums, kam ir augstāka kvalitāte. Ar kvalitāti šajā gadījumā var saprast arī vides prasības. Bet arī šajā gadījumā attiecīgās prasības iepriekš ir jānorāda konkursa nolikumā.

Ir iespējas izmantot arī ražotāju paplašinātās atbildības principu. Tas ir jānorāda konkursa nolikumā, piemēram, paredzot, ka piegādātājs apņemas preces pēc noteikta laika atpirkt. Šādu praksi var pielietot, piemēram, gadījumos, kad tiek iepirkta automašīna, datori vai citas tamlīdzīgas preces, kuras var morāli nolietoties un pēc noteikta laika vairs neapmierināt pasūtītāja vajadzības.

Kā efektīvs līdzeklis zaļā iepirkuma ieviešanai ir arī valsts pārvaldes institūciju rīkojumi izmantot videi draudzīgas preces. Tie, piemēram, varētu būt Rīgas Domes vadītāja rīkojums izmantot otrreizēji pārstrādāto biroja papīru vai pārtiku, kas ir audzēta, neizmantojot lauksaimniecības ķimikālijas. Tas atvieglotu par iepirkuma konkursiem atbildīgo personu darbu, gatavojot konkursa nolikumus. Taču šādi precedenti Latvijā nav zināmi.

No augstākminētā var secināt, ka likums neaizliedz vides un sociālo kritēriju izmantošanu, taču šādu kritēriju izmantošana likumā nav pietiekami izskaidrota. Latvijā nav zināms daudz precedentu, kad vides kritēriji būtu noteikti kā papildus nosacījumi valsts un pašvaldību iepirkumos. Ir vairāki gadījumi, kad valsts institūcijas ir iegādājušās biroja papīru, kurš ir ražots, izmantojot makulatūru, vai energotaupīgās spuldzītes. Taču šādu gadījumu nav daudz. Tā kā cena ir galvenais nosacījums, atbildīgajām personām nav izdevīgi izvēlēties videi draudzīgākas preces, kuras, rēķinot isākā laika periodā, ir dārgākas, pastāv arī bailes no kontroles institūcijām, kas vides kritēriju izmantošanu var traktēt kā diskriminējošu.

Galvenās barjeras

1. **Apziņa un motivācija.** Pieredze ES dalībvalstīs parāda to, ka zaļais iepirkums parasti tiek īstenots tikai tur, kur ir motivēti un zinoši cilvēki. Ierēdņiem parasti trūkst zināšanu un informācijas par:

1. patēriņa ietekmi uz vidi un vides ietekmēšanu, iegādājoties kādu konkrētu preci;
2. valsts iepirkuma izmantošanu kā instrumentu, lai veicinātu videi draudzīgāku preču un pakalpojumu piedāvājumu;
3. alternatīvu produktu pastāvēšanu;
4. vides problēmām vispār.

Bieži vien arī nav vēlēšanās rīkoties, lai ko mainītu esošajā situācijā.

2. **Ekonomiskās barjeras.** Šīs barjeras pamatā saistās ar videi draudzīgo preču un to konvencionālo alternatīvu cenu atšķirībām. Valstis, kurās videi draudzīgu preču tirgus nav attīstīts, to cenas parasti ir augstākas nekā līdzīgajām konvencionālajām precēm. Pieaugot pieprasījumam pēc videi draudzīgām precēm, parasti izlīdzinās to cenas, jo pieaug piedāvājums un konkurence. Zaļais iepirkums ir jāievieš kopā ar organizatoriskām izmaiņām, jo tā var samazināt lietoto produktu apjomu un līdz ar to arī ietaupīt, piemēram, iegādājoties energotaupošās spuldzes. Ir vēl arī citi faktori, jo jaunas preces bieži vien prasa to lietotāju uzvedības maiņu, līdz ar to arī vairāk laika un līdzekļu, kā arī mainīt visu darba vidi, ja tās nav lietojamas kopā ar jau esošajām ierīcēm.

Taču, izvēloties konvencionālās preces, parasti netiek ņemtas vērā to sociālās un vides izmaksas pilnā dzīves cikla laikā, kas parasti nav iekļautas šo preču cenās. Līdz ar to, izvērtējot preces, nav iespējams pilnvērtīgi izmantot izmaksu un ieguvumu analīzi.

3. **Informācijas barjeras.** Lielākajai daļai ierēdņu nav informācijas par videi draudzīgām precēm un pakalpojumiem un to sabiedrisko labumu. Trūkst arī zināšanu par ietekmes uz vidi novērtēšanu. Parasti trūkst informācijas par:

- vides politiku Latvijā un ES;
- preču sastāvu – ES dalībvalstīs bieži vien kritērijos tiek iekļautas kādas bīstamas vielas, piemēram, PVC klātbūtne, taču problēmas rodas, nosakot šīs vielas esamību precēs;
- metodiku, kā definēt videi draudzīgu preci vai pakalpojumu;
- drošām kvantitatīvām metodēm, ar kuru palīdzību novērtēt preču ietekmi uz vidi;
- vides marķējumiem.

Preču dzīves cikla novērtējums būtu jāizmanto par pamatu, nosakot preču ietekmi uz vidi «no šūpuļa līdz kapam». Tomēr jāatzīst, ka nav vienas vispārēji pieņemtas preču dzīves cikla novērtējuma metodikas. Tāpēc būtu ieteicams izdarīt izmaiņas likumā, lai varētu lietot starptautiski pieņemtus vides marķējumus, piemēram, «Zilo enģeli», «Ziemeļu gulbi», «Piekūnu», «Eiropas puķi» utt.

Vēl viena būtiska problēma ir ierēdņu pieredzes trūkums. Lai to risinātu, piemēram, Zviedrijā un Dānijā ir izveidots Zaļā iepirkuma ierēdņu tīkls, kur ierēdņi var apmainīties ar informāciju un savstarpēji konsultēties par videi draudzīgu preču izvēli iepirkumā.

4. **Tiesiskās barjeras.** Austrijas, Vācijas, Dānijas, Holandes, Zviedrijas un citās ES dalībvalstīs zaļais iepirkums ir paredzēts nacionālajos normatīvajos aktos, kas nosaka valsts iepirkuma procedūru. Arī PTO un ES normatīvi pieļauj vides kritēriju izmantošanu, nosakot labāko piedāvājumu. Līdzīgi ir arī Latvijas likumā «Par iepirkumu valsts vai pašvaldības vajadzībām». Taču šo normu tulkošana ir neskaidra un nav saprotams, vai vides pārvaldes sistēmu vai vides marķējumu iekļaušana atlases kritērijos ir pilnībā likumīga un netiks apšaubīta no uzraudzības institūciju puses.

No vienas puses, likumdošanā ir ļoti specifiski aprakstīti daži tiesiskie aspekti un kritēriji, bet, no otras puses, zaļā iepirkuma aspekti nav pietiekami skaidri definēti. Līdz ar to pasūtītāji baidās no konfliktiem ar uzraudzības iestādēm un pakļaujas tikai stingrāk noteiktajiem kritērijiem.

5. **Organizatoriskās barjeras.** Zaļā iepirkuma veicināšanai var izmantot gan centralizētas, gan decentralizētas organizatoriskās sistēmas. Grūti pateikt, kuras ir labākas. Liela daļa ierēdņu uzskata, ka zaļais iepirkums ir jārealizē centralizēti, kamēr citi priekšroku dod decentralizētajai pieejai un darbinieku apmācībai. Katrai no šīm pieejām ir savas priekšrocības. Taču decentralizētā sistēmā zaļā iepirkuma ieviešana ir sarežģītāka, jo ir nepieciešams apmācīt visus cilvēkus, kuri veic iepirkuma procedūru. Ja netiek nodrošināta pietiekama apmācība, var izveidoties haotiska un nekoordinēta zaļā iepirkuma pielietošanas prakse.

6. **Tehniskās barjeras.** Tās pamatā saistās ar nelielu videi draudzīgo preču piedāvājumu tirgū un to šauru sortimentu.

- Nesavietojamība – tiek iepirkta jaunas preces, kuras nav savietojamas ar jau esošo tehniku.
- Rezerves daļu trūkums.
- Nepietiekami piegādes apjomi.
- Jau noslēgtie līgumi ar piegādātājiem, kuri nepiedāvā videi draudzīgas preces.
- Budžeta veidošanas prakse – īstermiņa budžeti (parasti viens gads) nedod iespēju atainot ilgtermiņa ieguvumus, kuri rodas no zaļā iepirkuma. Līdz ar to bieži vien tiek dota priekšroka pēc iespējas lētākiem produktiem, kuru īstermiņa efektivitāti ir vieglāk atainot budžetā.

Ko darīt?

Laika gaitā ir izstrādātas daudzas procedūras, kas veicina zaļo iepirkumu (apmācības, informācijas izplatīšana, likumdošana u. tml.). Lai veicinātu zaļo iepirkumu Latvijā, būtiskākais ir:

- likumā «Par iepirkumu valsts vai pašvaldības vajadzībām» iekļaut īpašus nosacījumus vides kritēriju izmantošanai konkursa atlases noteikumos (darba uzdevumā, tehniskajās specifikācijās) un paredzēt preču un pakalpojumu pilna dzīves cikla, ietverot tajā ražošanas metodes un utilizāciju, izmantošanu, veicot valsts un pašvaldību iepirkumu;
- nodrošināt valsts un pašvaldību amatpersonu, kuras nodarbojas ar valsts iepirkumu, apmācības par vides kritēriju izmantošanu iepirkuma procedūrās, produktu ietekmes uz vidi novērtēšanas metodēm un patēriņa ietekmi uz vidi;
- sagatavot metodiskos norādījumus un informatīvos materiālus valsts un pašvaldību darbiniekiem, kuros izskaidrot veidus, kā vides kritērijus var izmantot valsts iepirkumā un to kā novērtēt preču un pakalpojumu ietekmi uz vidi;
- veicināt iepirkuma speciālistu sadarbību ar vides valsts institūcijām un sabiedriskajām organizācijām.

Nobeigums

Seminārā «Zaļā valsts iepirkuma iespējas Latvijā un Igaunijā» piedalījās vairāk kā 30 par iepirkumu atbildīgo darbinieku no Latvijas un Igaunijas lielāko pilsētu domēm, Ekonomikas, Lauksaimniecības, Vides ministrijām, pašvaldību savienībām, kā arī Stokholmas Vides institūta, Igaunijas Lauksaimniecības universitātes, uzņēmuma «Igaunijas Enerģija», Rīgas "Agenda 21" biroja, Daugavpils Reģionālās vides pārvaldes.

Dalībnieki atzina, ka lielākā problēma ir zināšanu trūkums par patēriņa izraisītajām vides problēmām un informācijas un prakses trūkums par videi draudzīgiem risinājumiem. Igauni norādīja, ka konkursus gatavojošiem darbiniekiem nav zināšanu vides jautājumos, taču tādi konsultanti, kas palīdzētu ietvert vides prasības, nav pieejami.

Lai veicinātu informētību valsts iestādēs, nepieciešami tādi informācijas avoti valsts valodā kā rokasgrāmata un mājas lapa par zaļo valsts iepirkumu. Jāveic pētījums par to, kādus vides kritērijus ir iespējams izvirzīt dažādām preču grupām. Jāorganizē iepirkumu veicošo darbinieku apmācības, kuras var paredzēt regulāro apmācības kursu ietvaros.

Latviešu darba grupa izvirzīja konkrētus priekšlikumus, ka valsts iestādēm ir jākonsultējās ar vides speciālistiem, Vides ministrijā jābūt speciālistam, kas varētu konsultēt pārējās ministrijas, un jāpazemina pievienotās vērtības nodokli videi draudzīgām precēm. Savukārt igauņu darba grupa ieteica likumu par valsts iepirkumu papildināt ar frāzi «zaļais iepirkums ir atļauts».

Kaut gan ieteikumi turpmākajam darbam zaļā valsts iepirkuma jomā atšķiras ar nepieciešamā laika, finanšu līdzekļu, plānošanas un lobija ieguldījumu, jāuzsver, ka lielākā nozīme ir gan Latvijas, gan Igaunijas valsts iestāžu darbinieku pozitīvajai attieksmei, ar ko nevalstiskās organizācijas ne vienmēr saskaras, strādājot ar ekonomiskās darbības izraisītajām vides problēmām.

Izmantotā literatūra un papildus informācija

* Vietējās vides iniciatīvas starptautiskās padomes (ICLEI) zaļā iepirkuma programma:

<http://www.iclei.org/europe/ecoprocura/index.htm>

* Vietējo pašvaldību un biznesa vides informācijas sistēma «EnviroWindows»:

<http://www.ewindows.eu.org/ManagementConcepts/Greenp>

* EurActiv.com:

http://www.euractiv.com/cgi-bin/cgint.exe/819166-178?714&1015=9&1014=ld_greenprocurement&tt=ENEP&s2=y

* OECD Recommendation: [http://webdomino1.oecd.org/horizontal/oecdacts.nsf/linkto/C\(2002\)3](http://webdomino1.oecd.org/horizontal/oecdacts.nsf/linkto/C(2002)3)

* EC Interpretative Communication: <http://www.europa.eu.int/comm/environment/gpp/index.htm>

* EC Legislative Package: http://europa.eu.int/comm/internal_market/en/publproc/general/2k-461.htm

* Kas jāzina par valsts un pašvaldību iepirkumu. - Rīga: Delna, 2003.

* www.forum-europe.com

* The Council of European Municipalities and Regions

www.ccre.org/site.html

* European Partners for Environment

www.epe.be/workbooks/gpurchasing/

* U.S. Environmental Protection Agency

<http://www.epa.gov/oppt/epp>

* International Institute for Industrial Environmental Economics, Lund University

www.iiiee.lu.se

Projektu līdzfinansē Eiropas Savienības PHARE programma. Tajā paustie uzskati pieder SO «Zaļā brīvība» un tās partneriem un nekādā ziņā neatspoguļo Eiropas Komisijas oficiālo pozīciju

Allan Kokkota

Estonian Green Movement

Rävala 8, 10143 Tallinn, Estonia

Tālrunis: +372 6413281

E-pasts: allan.kokkota@mail.ee

Fanija Blūma

Zaļā brīvība

Meža iela 4, 4. stāvs

Tālrunis: 7613806

E-pasts: fanijabluma@btopenworld.com

